

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM FAKULTETI
BOSHLANG‘ICH TA’LIM KAFEDRASI**

“IQTIDORLI TALABA- O‘ZBEKISTON TAYANCHI”

ILMIY MAQOLALAR TO‘PLAMI

2024-yil 4-mart

BUXORO – 2024

shakllantirishda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun o‘quvchiga maqollar ma’nosini tushuntirish katta tarbiyaviy ahamiyatga ega hisoblanadi.

Foydalanadigan adabiyotlar ro‘yxati:

1. M.E.Toirova. O‘qish kitobi. 4- sinf uchun darslik. – Toshkent: “Novda edutainment”, 2023.
2. Арбаъин ҳадис ва қирқ мақол. Тошкент: Фан, 1994-646.

**MA’NAVIY - AXLOQIY TARBIYA TO‘G‘RISIDA SHARQ
ALLOMALARINING FIKRLARI**

*Turdiyeva N. S.,
BuxDPI boshlang‘ich ta’lim kafedrası dotsenti
Ibragimova D. O.,
Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi*

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston davlatchiligi tarixiga ulkan hissa qo‘shgan Sharq olimlari Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Koshifiylar asarlaridagi ma’naviy-axloqiy tarbiya va ta’lim haqidagi fikrlar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: tarbiya, ta’lim, jasorat, matonat, do‘stona munosabat, saxiylik, aql, zakovat, axloq, adolat, mehnat, jamiyat, ideal.

Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari tizimining o‘ziga xos xususiyati shundaki, ular shaxsning mo‘tadil rivojlanishiga alohida e’tibor qaratishgan. Ular o‘z faoliyatlarini shaxsning rivojlanish jarayonida ruh va tananing uyg‘unligi bilan bog‘liq keng ko‘lamli masalalarni o‘rganishga bag‘ishladilar.

Jahonda Ikkinchi muallim nomi bilan mashhur Abu Nasr ibn Muhammad al-Farobiy (870-950) yoshlarning aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy tarbiyasi muammolarini, uning falsafiy qarashlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan pedagogik mehnat muammolarini batafsil ishlab chiqdi. Uning tarbiya to‘g‘risidagi fikrlari "Fozil odamlar shahri", "Donolik asoslari", "Mantiq to‘g‘risida" kabi risolalarida keltirilgan. Farobiy insonni, uning shaxsiyatini shakllantirishda, ayniqsa ma’naviy va axloqiy tarbiyaning o‘rni beqiyosligiga katta ahamiyat qaratgan. U inson xarakterining jasorat, matonat, do‘stona munosabat, saxiylik, aql, zakovat, rostgo‘ylik kabi turli xil xususiyatlari va axloqiy fazilatlarini aniqlaydi, ularni shaxsni tarbiyalash va o‘z-o‘zini tarbiyalash natijasi deb biladi.

Farobiyning so‘zlariga ko‘ra, insonning aqliy va axloqiy fazilatlarini tarbiyalash ikki yo‘l bilan amalga oshirilishi mumkin: birinchisi-ixtiyoriy ravishda yo‘naltirilgan shaxsning ixtiyoriy harakatlari jarayonida (xudra aql); ikkinchisi-kuch bilan majburlanganda (durtma aql). Shunday bo‘lsada, maqsad bitta- fozil odamlar shahrining talablari va vazifalariga javob beradigan yuqori fazilatlarga ega bo‘lgan mukammal fazilatli shaxsni shakllantirish. Uning fikriga ko‘ra, ta’lim va tarbiya oilada ota-ona namunasi, pand-nasihati, maktabda o‘qituvchi yordamida, fozil odamlar shahrida (ya’ni, ideal jamiyatda) rahbar yordamida amalga oshirilishi mumkin.

Atoqli olim Beruniy (973-1048) merosi ilm-fan, ta’lim va tarbiya mazmuni haqidagi qimmatli fikrlarni o‘zida mujassam etgan ulkan xazinadir. Beruniy odamlarni ilm-fan, bilimlarni jamiyatga yoyish, mehnatsevarlik bilan jaholat va qashshoqlikdan xalos qilish mumkin, deb hisoblab, ularni o‘z qalblarida yuksak

axloqiy fazilatlarni tarbiyalashga chaqiradi. Olim bilim olishning o'zi kuch, vaqt va sabr-toqatni talab qiluvchi juda ko'p mashaqqatli mehnat, deb hisoblaydi. Beruniyning ta'kidlashicha, odamlarda turli yo'llar bilan yod olish qobiliyati borligini, "ba'zilarga Olloh tomonidan in'om etilgan, boshqalari esa bundan mahrum", shuning uchun ikkinchisi bu chegaraga ehtimol faqat tirishqoqlik va qizg'in o'rganish orqali erisha oladi.

Bilim Beruniyning fikricha, insonni oliyjanob, mehribon va aqlli qiladi. Beruniy uchun "bilimdan sof" hech narsa yo'q. Buyuk mutafakkir kamolotga ilmfan yordamida tarbiyalanadigan yuksak aqliy va axloqiy mezonlarni keng joriy etish orqali erishiladi, deb ta'lim beradi. Beruniy ilm insonni to'g'ri yo'lga yo'naltirishiga chuqur ishonch hosil qiladi, vaholanki, "inson yomonlikdan tiyilsagina bilim orqali najotga erishishi mumkin"ligini ta'kidlaydi. Zamonaviy nuqtai nazardan qaraganda, eng qizig'i va muhimi Beruniyning faqat bilimli inson bo'lish, "olijanob" xulq-atvor qoidalarini bilishning o'zi kifoya emas, asosiysi bu bilimlarni amalda qo'llay bilishi, degan g'oyasidir. Beruniy ijodini o'rganish uning or-nomus, qadr-qimmat, do'stlik va birodarlik, ezgulik, adolat va vijdon kabi axloqiy masalalarga katta ahamiyat berganini ko'rsatadi.

Beruniy yoshlarni odamlarga mehribon, sezgir va e'tiborli bo'lishga, hamdardlik va yordam ko'rsatishga o'rgatgan. Olim "yaxshi", "adolat", "haqiqat" so'zlarining ma'nosini ochib berishga ko'plab go'zal satrlar bag'ishlagan: "Adolat tabiatan ma'qullash, uning mohiyati bilan sevgini qozonish, o'ziga xos go'zallikni jalb qilish haqiqat bilan bir xil", deb yozadi Beruniy.

Dunyoda "Avitsena" nomi bilan mashhur Buxorolik alloma Ibn Sino (980-1037) ham boshqa zamondosh qomusiy olimlar qatori matematika, astronomiya, fizika, kimyo, biologiya, tibbiyot, dorishunoslik, ruhshunoslik, fiziologiya, falsafa, filologiya, ta'lim – tarbiya sohalarida ijod etgan va dunyoga mashhur yirik asarlarini meros qoldirgan olim. Ibn Sino axloqqa oid asarlarini «Amaliy hikmat» (Donishmandlik amaliyoti) deb ataydi. Olimning fikricha, axloq fani kishilarning o'ziga va boshqalarga nisabatan hatti - harakati me'yorlari va qoidalarini o'rganadi. Ibn Sino axloqlilikning asosini yaxshilik va yomonlik kabi ikki tushuncha bilan ta'riflaydi:

Ibn Sino inson kamolotining muhim axloqiy jihatlarini ham tahlil etadi va har biriga ta'rif beradi: masalan, adolatni ruhiy lazzatning bosh mezoni sanaydi. Inson qanoat, jasurlik, donolik bilan adolatga ega bo'ladi, yomon illatlardan o'zini tiyib, yahshilikni mustahkamlaydi, haqiqiy ruhiy lazzat oladi, deydi, undagi ijobiy, axloqiy hislatlarga sahiylik, chidamlilik, kamtarlik, sevgi – muhabbat, mo'tadillik, aqlilik, ehtiyotkorlik, qat'iyatlilik, sadoqat, intilish, uyatchanlik, ijrochilik va boshqalarni kiritadi. Qanoat va mo'tadillikni insonning hissiy quvvatiga kiritadi, chidamlilik, aqlilikni g'azab quvvatiga, donolik, ehtiyotkorlikni ziyraklikka, sadoqat, uyatchanlik ijrochilik, achinish, sofdillikni tafovut quvvatiga kiritadi. Olim qanoatni hissiy fazilatlardan sanaydi va inson o'zini ta'magirlikdan tiysa, mo'tadillikka rioya qilsa, o'zida hirsning namoyon bo'lishini engadi, inson yomon illatlarni engishda o'z imkoniyatlarini ongli sarf etishi lozim, deydi.

Ibn Sino insonning kamolga yetishida to'siqlik qiluvchi nuqsonlar sifatida johillik, nodonlik, shafqatsizlik, takabburlik, nafratni ko'rsatib o'tadi. Johillikni –

ilmga, nodonlikni – zehni o‘tkirlikka, shafqatsizlik, takabburlikni adolatga, nafratni – sevgi-muhabbatga qarama-qarshi illat sifatida ta’riflaydi.

XV asrning buyuk mutafakkiri Husayn Voiz Koshifiyning ijodiy faoliyati va pedagogik g‘oyalarini tahlil qilib, uning falsafiy va axloqiy qarashlari musulmon xalqlarining pedagogik fikrlari tarixini rivojlantirishda ijobiy rol o‘ynaganligini ko‘rsatadi. Uning yosh avlodni tarbiyalash va o‘qitish haqidagi pedagogik va ijodiy merosi uning g‘oyalari boyligi va iste’dodining ko‘p qirraliligidan dalolat beradi. Falsafa, siyosat, she’riyat va so‘fiylikning umumiy muammolari bilan bir qatorda mutafakkir tarbiyaning umumiy muammolarini ishlab chiqishga katta ahamiyat bergan. Husayn Voiz Koshifiyning Futuvvatnomai sultoni, (Qirolik shahzodaligi to‘g‘risidagi kitob), Axloqi Muhsini, (Muhsin etikasi), Kalila va Dimna, Anvori Suhayli, (Suhayl nurlari) kabi asarlarining markazida insonni ma’naviy-axloqiy tarbiyalash masalasi turadi.

Koshifiyning ta’kidlashicha, inson aqli tufayli jamiyatda o‘zining axloqiy mavqeini mustahkamlaydi. Koshifiy yosh avlodni ma’naviy va axloqiy tarbiyalash uchun muhim talab va qoidalarni ilgari suradi. Ma’naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirishning samarali talablaridan biri Koshifiy fikricha, o‘smir va yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ular qalbida kitobga muhabbat uyg‘otish, mutafakkir, adib va olimlarning turli asarlari bilan tanishtirish va tahlil qildirishdir. Olimning pedagogik g‘oyalarida har bir inson aqlli va axloqiy tarbiyali bo‘lishni istasa, adolat, mardlik, vijdoniylik, donolik, fidoyilik, do‘stlik, vafo, rahm-shafqat, taqvo, sezgirlik qattiqlik kabi muhim axloqiy tamoyillarga rioya qilishi shart, degan xulosaga keladi. Ushbu tamoyillarga rioya qilish insonning yuksak axloqiy mavqeidan dalolat beradi, deb ta’kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Турдиева Н. С., Акрамова У. И. Освещение воспитательной проблематики в древнейших письменных источниках //pedagogs jurnali. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 728-728.
2. ТУРДИЕВА, НС, and З.М АШУРОВА. "Общая педагогика."
3. R.A.Mavlonova, N.H.Vohidova, N.H.Raxmonqulova. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Darslik T.: Fan va texnologiyalar. 2010-yil (64-88b)

BOSHLANG‘ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRUVCHI TOPSHIRIQLAR

*Mexmonova Sitora Imomovna.,
BuxDPI II bosqich magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich matematika darslarida ijodkorlikni oshirish vositasi bo‘lmish maxsus topshiriqlar keltiriladi va tizimga solinadi hamda bunday topshiriqlardan foydalanish bo‘yicha yo‘riqnoma va topshiriqning ijodkorlikni oshirishdagi ahamiyati izohlanadi.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, 2 va 3 usulli masalalar, matematik krossvord, matematik rebus, nostandart jumboqlar, “Qiziqarli uchburchak”, “Qiziqarli kvadratlar”.

	AHAMIYATI	
Ahmadov.O.Sh. Ostanaqulova.Y.M.	BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QUVCHILARIDA TARBIYA DARSINI TASHKIL ETISHNING METODIKASI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI	138
Abdullayeva F.N. Kayumova M.A.	BIR HIKOYA TAHLILI	140
Ashurova G.K.	MATEMATIKA FANI RIVOJLANISH TARIXI HAQIDA	143
Turdiyeva N.S. Murodova G.Z.	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QITUVCHISINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASI	147
Сафарова Н.О. Наимова Х.	ДЕТСКИЙ ФОЛЬКЛОР КАК УЧЕБНЫЙ МАТЕРИАЛ ДЛЯ ЧТЕНИЯ И ПЕРВИЧНОГО АНАЛИЗА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	149
Shoyeva Y.A. Ravshanova O.A.	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA BOLALAR ADABIYOTINING O‘RNI	155
N.M.Raximova M.O.Samatova	BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING AHAMIYATI (TIMSS)	157
N.M.Raximova M.T.Temirqulova	BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING AHAMIYATI (PISA)	159
D.B.Axmedova Salimova Sh.N.	BOSHLANG‘ICH SINFLARDA “SO‘Z BIRIKMASI” MAVZUSINI O‘RGATISH XUSUSIDA	162
Saidova G.E Soliyeva E.M.	BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA STEAM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	164
F.M.Qosimov R.Dilmurodova	UZUBLIK O‘LCHOVLARINI O‘RGATISHDA IJODIY YONDASHISH	166
Сафарова Н.О. Ашурова С.А.	КЛАССИФИКАЦИЯ РУССКИХ НАРОДНЫХ СКАЗОК	169
Н.О.Сафарова С.А.Ашурова	КЛАССИФИКАЦИЯ РУССКИХ НАРОДНЫХ СКАЗОК	173
Хасанова Г.К Ашурова Ш.А.	ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ STEAM- ОБРАЗОВАНИЯ	178
Бабаназарова М.Н. Файзуллаева М.Ш.	МЕЖДУНАРОДНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КАЧЕСТВА ЧТЕНИЯ И ПОНИМАНИЯ ТЕКСТА PIRLS	182
Бабаназарова М.Н. Раджабова М.А.	МЕЖДУНАРОДНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КАЧЕСТВА ЧТЕНИЯ И ПОНИМАНИЯ ТЕКСТА PISA	190
Н.О.Сафарова К.Ш.Нарзуллаева	ДЕТСКИЙ НАРОДНЫЙ ФОЛЬКЛОР В СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКЕ	194
Н.О.Сафарова Ж.Ф.Ражаббоева	ДЕТСКИЙ ФОЛЬКЛОР В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	200
Рузиева М.А. Ашурова П.А.	СОВРЕМЕННЫЙ МОДЕЛЬ УРОКА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	203
Рузиева М.А. Соколова Е.О.	МОДЕЛЬ СОВРЕМЕННОГО УРОКА МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	208
Хасанова Г.К. Шарапова А.З.	ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГРУППЫ УЧАЩИХСЯ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ	211
Алимова А.Н.	TIMSS: ВВЕДЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО	215

	ИССЛЕДОВАНИЯ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ	
Adizova N.B. Tursunova M.S.	BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA TOPISHMOQLARNING O'RNI	219
Adizova N.B Xolmurodova N.	BOSHLANG'ICH SINFLAR DARSLIKLARIDAGI NOTANISH SO'ZLARINING XUSUSIYATIGA BOG'LIQ RAVISHDA ULARNI TUSHUNTIRISH USULINI TANLASH	222
Omonova D.N Nrziyeva Sh.F.	BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH JARAYONINI LOYIHALASHTIRISH METODIKASI	226
Adizova N.B Zubaydullayeva M.A.	BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KITOBXONLIK KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH	229
Abdullayeva F.N. Rahmonova N.Y	O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA MATN USTIDA ISHLASHNING NAZARIY ASOSLARI	232
Usmonova Z.I Salimova X.Y	BOSHLANG'ICH SINFLAR DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	234
Akramova S.R. Nizomova N.	BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIGA HIKOYA JANRIDAGI MATNLARNI O'QITISHNING ZARURIYATI VA IMKONIYATLARI	237
G.Y.Kurbanova F.Norqulova	AKA-UKA GRIMMLARNING ERTAKLARIDA SEHR, DONOLIK VA MEROS	239
Xaydarova M.J. Baxshillayeva S.S.	TEXNOLOGIYA DARSLARIDA INTERFAOL TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARALI JIHATLARI	241
Ahmadov O.Sh. Sobirova M.S	"A.NAVOIYNING "MAHBUB UL-QULUB" ASARINING PEDAGOGIK TAHLILI"	244